

системи організації ППД батькам дітей з особливими освітніми потребами, спрямованої на задоволення їх потреб у відновленні та збереженні психічного здоров'я, попередження у них розвитку психічних та поведінкових розладів, зменшення потреби у госпіталізації та покращення якості життя.

Література:

1. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-ХІІ.
2. Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» від 03.12.2020 № 1053-ІХ.
3. Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року, схваленої розпорядженням Кабінетом Міністрів України від 27 грудня 2017 року № 1018-р.
4. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13 грудня 2023 року № 2118 «Про організацію надання психосоціальної допомоги населенню».

Якимчук Ганна Василівна,
Український науково-методичний центр
практичної психології і соціальної роботи,
м. Київ, Україна

СПЕЦІАЛЬНА І ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА:

ПРОБЛЕМИ СПІВІСНУВАННЯ, РЕСУРСНІ МОЖЛИВОСТІ

Сучасна система освіти в Україні відзначається прискореним переходом до інклюзивного навчання, яке забезпечує недискримінаційний підхід до освіти дітей з особливими освітніми потребами (ООП), рівність прав і можливостей доступу до освіти здобувачів різного стану здоров'я. Ця реформа спричинила зміни у підходах до організації навчання дітей з ООП: відмову від медичної парадигми вивчення стану розвитку дитини з психофізичними порушеннями і розроблення у зв'язку з цим переліку категорій (типології) освітніх труднощів та рівнів підтримки. Помітно переважає увага до інклюзивного навчання як у законодавчому, так і у теоретико-методичному забезпеченні освіти дітей з ООП, у той час як становище спеціального навчання набуває ознак

маргінальності. Це призводить до виникнення колізій, які стають на перешкоді взаємодії та розвитку як одного, так і другого. Разом з тим серед педагогічної громадськості чимдалі більше утверджується думка про їх рівноправність.

У червні цього року Кабінет міністрів України затвердив Національну стратегію розвитку інклюзивного навчання з означенням ключових проблем, які виникають у процесі його впровадження, і шляхів їх розв'язання [2].

Перші кроки до розроблення Концепції спеціальної освіти на 2024-2030 рр. зроблено у лютому 2024 року. Було анонсовано оновлення змісту спеціальної освіти дітей з ООП, оновлення навчальних планів та програм, переосмислення системи підготовки та підвищення кваліфікації педагогів спеціальних закладів освіти тощо. Одночасно наголошено на тому, що практика навчання дітей з особливими освітніми потребами підтверджує важливість спеціальної освіти і свідчить про те, що її потенціал слід оберігати, розвивати і використовувати як ресурс для розвитку інклюзивної освіти. Проте досі фахова і наукова спільнота очікують на громадське обговорення згаданої концепції.

В цей час практика здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей з ООП в інклюзивно-ресурсному центрі (ІРЦ) засвідчує невинуватене виключення вітчизняного досвіду спеціальної освіти і науки з підходів до неї. Загалом не враховуються можливості здобуття освіти дитиною в спеціальному класі чи групі, оскільки їх комплектування відбувається за іншим, нозологічним, принципом, що у Висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку не відображається зовсім.

Насамперед, зазначимо, що впровадження Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ) в освіті засвідчує відмову від медичної та перехід до біопсихосоціальної моделі сприйняття людини. У зв'язку з цим, породжена МКФ психолого-педагогічна комплексна оцінка розвитку дитини орієнтує фахівця на опис освітніх труднощів, що виникли, замість використання специфічно-професійної термінології, яка вказувала б безпосередньо на причини порушення з його загальними та специфічними закономірностями, взаємозв'язками,

перспективами розвитку дитини та її здібностей. Це означає, що результати проведення оцінки функціональних можливостей та потреб кожної особи з психофізичним порушенням можуть не співпадати з наявними у неї медичними діагнозами. Відтак постає питання, чи буде такий Висновок коректно інтерпретований спеціалістом закладу освіти.

Такий підхід, на нашу думку, по-перше, є спрощенням діагностики, з якої випадає цілісне, системне вивчення причин і структури порушень розвитку дитини, з'ясування ієрархічних взаємозв'язків між різними структурними елементами, їхньої первинності чи вторинності. По-друге, комплексна психолого-педагогічна оцінка стає непридатною для спеціального навчання, оскільки комплектування груп і класів досі відбувається відповідно до встановленого діагнозу, який у Висновку відсутній.

Справедливо сказати, що і звернення в процесі діагностики дитини з ООП виключно до медичної (нозологічної) діагностики не розкриває психологічних особливостей дітей і не може слугувати основою для побудови освітнього процесу.

Отже, здобуття освіти дітьми з ООП у різних умовах організації освітнього процесу (спеціальній і інклюзивній) будується на різних підходах до діагностики розвитку дітей, що є некоректним, а з діагностики, принаймні з Висновку ІРЦ, виключається професійна клініко-педагогічна діагностика.

Усе це унеможливорює взаємодію двох форм навчання та робить беззастережно провідною інклюзивну, незалежно від індивідуальних особливостей розвитку і освітніх потреб дітей з ООП, які мають суттєві відмінності.

Завданням діагностики є, насамперед, виявлення первинного порушення і встановлення ієрархічного зв'язку між ним і вторинними порушеннями, що має суттєве значення для оцінки освітніх труднощів дитини та побудови педагогічної роботи з нею. Ресурсні можливості спеціальної освіти для розвитку інклюзивної, на нашу думку, полягають насамперед, у застосуванні перевірених практикою вітчизняних теоретико-методологічних підходів до

діагностики, які розкривають зв'язок між труднощами дітей і їх причинами.

Отже, реалізація ідеї інклюзії як провідної для системи освіти осіб з ООП ніякою мірою не повинна означати згортання існуючої диференційованої системи спеціальної освіти. На нашу думку, для забезпечення рівноцінного функціонування спеціальної та інклюзивної освіти державна політика має базуватися на:

- універсалізації підходів до здійснення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дітей з ООП на основі психологічного, педагогічного і медичного підходу;
- оптимізації процесу інтегрування учнів з ООП у загальноосвітній простір та врахуванні вітчизняних науково-методичних підходів до навчання і розвитку осіб цієї категорії;
- удосконаленні та узгодженні нормативно-правової бази з питань організації інклюзивного навчання та навчання у спеціальних закладах освіти;
- розроблення чітких механізмів взаємодії ІРЦ і закладів охорони здоров'я, алгоритмів перенаправлень;
- можливості зміни форми навчання дитини з ООП відповідно до змін в освітніх потребах дитини, залежно від особливостей порушень її розвитку і можливостей задовольнити ці освітні потреби у пропонованих ІРЦ умовах.

Список літературних джерел

1. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки : розпорядження Кабінет міністрів України від 7 червня 2024 р. № 527-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 18.09.2024 року).

2. Теоретико-методологічні засади оцінки розвитку дітей з особливими освітніми потребами у вітчизняній спеціальній психології : колективна монографія / авт. кол. : Т.В. Жук, Т.Д. Ілляшенко, Т.Д. Каменщук, А.Г. Обухівська, Г.В. Якимчук; за ред. А.Г. Обухівської, Т.Д. Ілляшенко. Київ : Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи, 2023. 105 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737890>